

Urdu Dilinde Akrabalık Terimleri ve Müslüman Hint Toplumunda Aile Yapısı

Celal Soydan

The Kinship Terminology in Urdu Language and Structure of Family in Indian Muslim Community

This work focitises on the institution of kinship and family structures among the Urdu speaking Muslims in India and Pakistan, who constitute one of the important components of the Indian culturel mosaic. The study endeavorus to show how the Müslim social life and language are influenced by the other languages and cultures with which they have been living since centuries. According to general lexicology the structure of kinship terninology, which is one of the language's basic vocabulary, indicate the influence of a language.

Urdu Dilinde Akrabalık Terimleri ve Müslüman Hint Toplumunda Aile Yapısı

Urdu dilindeki akrabalık terimleri incelendiğinde, bu dilin çevre dil ve kültürlerden çok fazla etkilendiği açıkça görülür. Bu çalışmada, bir dilin kalıt dil öğelerinden sayılan akrabalık terimleri bağlamında Urdu dilinin kalıt sözvarlığına Arapça ve Farsça'nın yanı sıra, Türkçe'nin de önemli ölçüde etki ettiği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca akrabalık terimlerinde olduğu gibi, Urduca konuşan toplumun aile yapısının da çevre kültürlerden etkilendiği vurgulanmaktadır. Böylece Urdu dilinin hangi dillerden faydalandığına ve gelişim sürecine de ışık tutulmaktadır.

Pakistan ve Hindistan'ın ortak dili olan Urduca (Hintçe), geniş kullanım alanı¹ ve zengin söz varlığıyla hem edebiyat araştırmacılarına, hem de

* Yrd. Doç. Dr., A.Ü., DTCF, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

¹ Çeşitli araştırmalar Urdu dilinin, dünyanın en yaygın dillerinden biri olduğunu göstermektedir. Collins Encyclopedia'da Urduca, dünyanın üçüncü büyük dili olarak belirtilmekte; Birleşmiş Milletlerin yaptığı bir araştırmaya dayanarak BBC'nin yayınladığı bir

dilbilimcilere geniş bir çalışma alanı sağlamaktadır. Çok farklı din ve kültür çevrelerine mensup, farklı bölgesel diller konuşan çeşitli etnik kökenlere mensup halkların ortak dili olan Urdu dili, adından da anlaşılacağı gibi asıl olarak ordu içinde şekillenmiş ve ordu mensuplarının konuştuğu bir dil olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim bu dilin adı olan *Urdu'nun* etimolojisine baktığımızda da bu kelimenin Türkçe '*ordu*' kelimesine gittiğini görürüz. Zira bu dil, Alptekin'in torunu, Subuktekin'in oğlu olan Gazneli Mahmud'un² bugünkü Pakistan topraklarını fethiyle başlayan ve yaklaşık sekiz yüz yıl süren çeşitli Müslüman-Türk sultanlıklarının etkisiyle bölgede oluşmuştur. Nitekim Pakistanlı bir tarihçi, Sultan Mahmud Gaznevi'nin Hindistan'a gelişini, asırlarca sürecek olan Maveraunnehir kökenli bir kültür inkılabının habercisi (Sibt-e, 1984:180) olarak tanımlamaktadır.

Urdu dili, Gaznelilerden başlayarak sarayda Türkçe konuşan sultanların teşvikleri (Bilkan, 1998:2; Caveed, 1983:41-90) ve daha sonraki Hint-Türk sultanlıkları dönemlerinde ordunun çoğunu oluşturan Türk kökenli askerlerin dilleriyle yerli halk dillerinin karışımıyla şekillenmiştir.³ Başlangıçta ordu mensubu kişilerin konuştuğu bir dil olması sebebiyle bu dile *Ordu*; bölgesel telaffuz değişimiyle *Urdu* denmiştir. Urdu dilinin oluşmasında Müslüman sufilerin mistik ilim kaynağı olan temel diller, Arapça ve Farsça'nın da büyük katkısı olduğu açıktır. Böylece Urdu dili, içinde barındırdığı komşu dil ve kültürlerle kaynaşabilme esnekliği sayesinde çok geçmeden halkın ortak dili haline gelmiş ve kısa sürede edebiyat dili olgunluğuna ulaşmıştır. Urdu dili, farklı kültür ve dil unsurlarını günümüzde de içinde barındırmaktadır.

Bir dilin yalnızca söz varlığının incelenmesiyle, o dili konuşan ulusun yaşayışı, o toplumdaki kültür hareketleri ve başka uluslarla ilişkileri

raporda Urdu dilinin İngilizce ve Çince'den sonra üçüncü büyük dil olduğu belirtilmektedir. Canadian World Almanac'a göre Hindustani (Urduca-Hintçe) 444 milyondan fazla insan tarafından konuşulmaktadır. Keza Washington Üniversitesi'nin 14 Mayıs 1992'de New York Star'da yayınlanan bir inceleme yazısında dünya dillerinin önemi ve kullanımı bağlamında yapılan değerlendirmeye göre Urdu dili dünyanın ikinci büyük dilidir. Zira Urdu dili Hindistan Yarımadası dışında 44 ülkede daha konuşma dili olarak kullanılmaktadır (Schr, 2001:13).

² Sultan Mahmud Gaznevî. 998-1030 arasında Gazne sultanı. Gaznelilerden sonraki Hint-Türk Sultanlıkları sırasıyla; Kutbiler (1206-1266). Balabanlılar (1266-1290), Kalaç Sultanlığı (1290-1320), Tuğluklular (1320-1414), Seyyidler (1414-1451), Lodiler (1451-1526) ve Babür Devleti (1526-1858).

³ Urduca ile Türkçe'nin ortak kelimelerini konu alan bir kitapta 2608 kelime tespit edilmiştir. Ancak bunların çoğunun Arapça-Farsça ve batı dillerinden hem Türkçe'ye hem de Urduca'ya geçen ortak kelimeler olduğu anlaşılmaktadır (Hatak, 1987). Ancak başka bir çalışmada Urdu dilinde 150 civarında Türkçe kelime olduğu tespit edilmiştir (Türkmen, 1985: 157-171).

hakkında büyük ölçüde bilgi edinilebileceği (Aksan, 1998: C.I, 139) dilbilimcilerin ortak görüşüdür. Urdu dilinin sözcük varlığında da sadece akrabalık terimlerinin incelenmesi, bu dili farklı dillerin yoğun bir şekilde etkilediği; Urduca konuşan ulusun diğer ulus ve dillerle sıkı bir sosyal ve kültürel etkileşim içinde olduğu gerçeğini gözler önüne serer. Zira Urdu dilinin oluşumunda bölgesel dillerin yanı sıra Farsça, Arapça ve Türkçe'nin önemli etkileri olduğu açıktır (Saksena, 25-26). Bu çalışmanın konusunu oluşturan Urdu dilinde akrabalık terimleri ve aile yapısı da, Urduca konuşan halkların diğer ulus, dil ve kültürlerle olan etkileşimini yansıtmaktadır.

Hami-Sami dillerinin, Farsça, Türkçe ve Malaya dillerine olduğu gibi Urdu diline de sözcük varlığı bakımından büyük etkileri olmuştur (Aksan, 1998: C.I, 135). Başta dinsel yakınlaşmalar, edebiyat etkilenmeleri olmak üzere, birlikte yaşama, ticaret ilişkileri, siyasal ilişkiler nedeniyle ve bu ilişkilerin ölçüsü oranında ödünç öğeler dilden dile aktarılmaktadır (Aksan, 1998: C.I, 137). Dolayısıyla, edebi etkilerinden dolayı bölgenin etkin dili olagelen Farsça, Urduca'nın sözcük varlığının oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Dinsel etkilerden dolayı da büyük ölçüde Arapça'nın etkisi söz konusu olmuştur.⁴ Dilin doğduğu ve geliştiği coğrafyadan dolayı Sanskrit dili ve ondan türeyen bölgesel diller, Urduca'nın temel sözcük varlığının oluşumunda önemli yer tutmaktadır. Bu etkin unsurlardan başka, bu dilin oluşmasını sağlayan büyük bir kısmı Orta Asya kökenli ve Türkçe konuşan topluluklardan gelmiş olan ordu mensuplarının, Urdu dilini hem kültürleri, hem de sözcük varlıkları ile etkiledikleri açıkça görülmektedir. Daha ileriki dönemlerde, bölgenin mutlak yöneticisi olan İngilizlerin bölge kültürüne yüzyıllar süren etkilerinden dolayı İngilizce kelimelerin de Urduca'ya geçtiği görülmektedir. Ancak bu dil, Urduca için kalıt özellik taşımadığından onun, bölge dil ve kültürüne yansıyan yapay etkilerini konunun dışında tutmayı uygun bulduk. Zira bir sözcüğün, bir dilin temel sözcük varlığından olup olmadığını tespit etmek için bazı ölçütler belirlenmiştir. Bunlardan ilkinde "bir sözcüğün yeni öğeleri, bileşik sözcükleri türetme değeri, yeni sözcükleri türetme gücü"ne bakılmaktadır. Bir başka ölçüt "insanoğlunun yaşamında birinci dereceden önemli kavramları yansıtmakta olmasıdır." Başka bir ölçüt de "anlambilim açısından yansızlığıdır (Aksan, 1998: C.III, 18). Oysa Urduca'da kullanılan İngilizce sözcükler, Urdu dilinde yeni sözcükler türetme uyumu sağlamadığı gibi, toplumsal yaşamda birinci dereceden önemli kavramlar da değildirler. Dolayısıyla Hindistan'da konuşulduğu için önceleri '*Hindi*' veya '*Hindvi*' denilen Urdu dilinin (Ahtar, 1991:14) temel sözcük varlığının, bölgesel dillerin yanı sıra çevre dillerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu durum, akrabalık terimlerinde de kendini

⁴ Urduca'nın ilk yazılı vesikaları sufilerin yazdığı dini içerikli kitapçıklardır. Bunlarda çok sayıda Arapça ve Farsça kelime kullanılmıştır ('Abdulhak, 1986).

göstermektedir. Zira bölgesel dillerin sözcüğü, Urdu dilinin de *kalıt* ya da *temel sözcüğü* olarak tanımlanan bölümünü oluşturmaktadır.

Dillerdeki yerli sözcüklerin bir bölümü, *çekirdek sözcükler*, *kalı sözcükler* (miras kelimeler) ya da *temel sözcüğü* olarak adlandırılır. Her dilde kuşaktan kuşağa aktararak yaşayan bu öğeler, insan yaşamında birinci derecede önemli olan, insana ve çevresine ilişkin önemli kavramları yansıtan sözcüklerdir (Aksan, 1998: C.III, 17). Temel sözcüğü içinde önemli bir grup da insanın en yakın çevresi olan aile topluluğunu oluşturan bireyler arasındaki akrabalık bağlarını tanımlayan terimlerdir. Bu terimler, bireyin aile içindeki konumunu ve mensubu olduğu topluluktaki statüsünü belirtirler. Bu tür terimleri incelemekle, bir ölçüde o dilin kalıt ya da temel sözcüklerinin hangi dillerden oluştuğunu, hangi kültürlerin bu oluşuma etki ettiğini görme olanağı sağlanmış olur.

Türk topluluklarında akrabalık bağlarının çok sıkı olduğu bilinmektedir. Zira, Türk dillerinde çok sayıda akrabalık bağı tanımlanmakta, böylece akrabalık adlarında zengin bir sözcüğü olduğu görülmektedir." Başka dillerin tersine, dilimizde akrabalık ilişkilerinden bir çoğu (baldız, görümce, bacanak, elti gibi) ayrı kavramlar halindedir (Aksan, 1998: C.I, 66). Ancak pek çok dil kaynağından beslenen Urdu dilinin akrabalık adları ile ilgili sözcüğünün, diğer dillerle karşılaştırıldığında şaşırtıcı derecede kapsamlı ve detaylı olduğu görülür. Örneğin Türkçe'de *torun* kelimesi, bireyin oğlunun veya kızının çocukları için ortak bir terim olarak kullanılırken, Urduca'da bireyin oğlunun oğlu, oğlunun kızı; kızının oğlu ve kızının kızı için ayrı ayrı kelimeler kullanılır. Hatta, torunun oğlu ve torunun kızı için de farklı terimler bulunur. Aynı şey, *yeğen* kelimesi için de geçerlidir. Keza evlilik yoluyla kurulan akrabalıklarda, geline göre Urdu dilinde pek çok akrabalık terimi mevcuttur: Kocanın büyük erkek kardeşi, kocanın küçük erkek kardeşi, kocanın büyük kardeşinin karısı, kocanın küçük kardeşinin karısı, kocanın büyük kız kardeşi, kocanın küçük kız kardeşi, kocanın büyük erkek kardeşinin oğlu vb. pek çok akrabalık adı vardır. Ayrıca, Urduca'da kullanılan Hintçe, Farsça, Arapça ve Türkçe kaynaklı eşanlamlılarıyla akrabalık terimleri bir hayli çeşitlilik göstermektedir. Böylece aile bireylerinin, aile içindeki statüleri, yakınlık dereceleri ve birbirlerine göre durumları tüm detaylarıyla isimlendirilmiş olmaktadır. Akrabalık terimlerindeki bu çeşitlilik, Müslüman Hint toplumunda yaygın olarak görülen bileşik aile yapısı ve farklı kültürlerin etkilerinden kaynaklanmaktadır.

⁵ Ayrıntı için bkz. Yong-Song Li, *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*, Sigmurg Yayıncılık, İstanbul 1999.

Bütün toplumlarda kişiler arası ilişkiler ve bu ilişkilerin türleri toplumun özelliğine bağlı olan çeşitli statüler aracılığıyla kalıplaştırılmaktadır. Birbirinden oldukça farklı akrabalık türlerinin varlığının bilincinde olmamız ve bunların bazı toplumlarda daha fazla ya da az olması o toplumun kültür yapısıyla yakından ilişkilidir. Müslüman Hint toplumunda akrabalık terimlerindeki zenginlik, toplumun büyük kesiminin bileşik aileler şeklinde yaşıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Zira bir arada yaşayan aile fertleri, şu veya bu şekilde bir akrabalık bağıyla tanımlanmaktadır. Akrabalık bağlarının Müslüman toplumlarda daha sıkı olduğu dikkate alınır, çeşitli dil ve kültürlerden etkilenen Urduca'da akrabalık terimlerindeki zenginlik doğal karşılanmalıdır.

Gerçek akrabalığın belirlenmesinde kan bağı esas alınmaktadır. Bundan anne tarafında veya baba tarafında veya her iki tarafta izlenen soy kastedilmektedir. Bundan başka kan bağı olmaksızın evlilik yoluyla kurulan akrabalıklar da önemli bir grubu oluşturur ki, burada bireyin kendi evliliği ve akrabalarının evlenmesiyle kurulan akrabalıklar söz konusudur. Böylece kan bağı ile oluşan akrabalık ve evlilik yoluyla oluşan akrabalıklar iki önemli grubu oluşturmaktadır. Bu iki yolu izleyerek akrabalık terimleri yaygın olarak aşağıdaki başlıklar altında incelenmektedir⁶

- 1- Aile içi yakınlıklar
- 2- Baba tarafından oluşan akrabalıklar
- 3- Anne tarafından oluşan akrabalıklar
- 4- Evlilik yoluyla kurulan akrabalıklar
- 5- Dede veya babaanne/anneanneye göre akrabalıklar

1- Aile İçi Yakınlıklar

Akrabalık ilişkilerinin diğerlerine oranla daha güçlü olduğu grup, aile içinde kan bağıyla oluşan yakınlıklardır. Müslüman toplumlarda, özellikle Müslüman Hint topluluklarındaki aile içi bağlar, çeşitli kültürlerin etkilerinden dolayı çok sıklıdır ve aile içi bireyler arasındaki statüyü kesin bir şekilde belirten türdendir. (Tablolarda kullanılan kısaltmalar: a. Arapça, f. Farsça, h. Hintçe, s. Sanskritçe, t. Türkçe, u. Urduca, b.g. Bireye Göre).

⁶ Ayrıntı için bkz. Erdem, Dr. Melek, Türkmen Türkçesinde Akrabalık Terimleri Üzerine, Kök Araştırmalar, cilt II, Sayı 1, Ankara 2000. s.190

Urducada Kullanılan Terimler	Türkçe Karşılığı	Bireye Göre Açıklama
Mân (u.), ammân (u.), mâ'î (u.) mâtâ (h.), mat (h.). mâder (f.), mâma / mâm (f.) vâlidah (a.)	Anne, valide	Bireyin annesi
bap (u.), abbâ (u.), ebbu (u.), bâvâ (h.) pitâ (h) peder (f.), bâbâ (f), vâlid (a), ebu (a.).âtâ(t.)	Baba, peder	Bireyin babası
mânâp (u.), ammânâvâ (u.), mâtpitâ (h.), mâtâpitâ (h.), mâ'ibâp (h), validen (a.)	Ebeveyn, anne-baba	Bireyin anne-babası
Beta (u.), poutâ (u.), caya (u.), puttâr (h.), putrâ (h.), püt (s.), pişer (f.). ferzend (f.). veled (a.)	Oğul, erkek evlat	Bireyin oğlu, erkek evlat
Betî (u.), câ'î (u.), putrî (h.), duhtar (f.), bint (a.)	Kız evlat	Bireyin kız evladı
behen (h.), behnâ (h.), cicî (h.), huâher (f.),hemşrrah (f)	Kız kardeş, bacı	Bireyin kız kardeşi
âpâ (t.), bâcî (t.), barî behen (h.)	Abla	Bireyin büyük kız kardeşi
çhoti behen (h.)	Kız kardeş	Bireyin küçük kız kardeşi
bhâ'î (h.), birâder (f.)	Erkek kardeş	Bireyin erkek kardeşi
miyân bhâ'î (u.), bara bhâ'î (h.), kâkâ (f.), âğâ(t.),âkâ(t.)	Ağabeyi, ede	Bireyin büyük erkek kardeşi
çhotâ bhâ'î (h.)	Erkek kardeş	Bireyin küçük erkek kardeşi
sagâ bhâ'î (h.), birâder-i hakîkî (f./a.) birâder-i e'yânî (f./a.)	Öz kardeş	Anne-babası bir olan kardeşler
sotelâ bhâ'î (u.), birâder-i 'allâtî (f./a.)	Üvey kardeş	Babaları bir, anneleri ayrı kardeşler
sotelâ bhâ'î (u.), birâder-i ehyâfî (f.)	Üvey kardeş	Anneleri bir, babaları ayrı kardeşler.
corvân bhâ'î (h.), birâder-i tavam (f./a.)	İkiz kardeş	Bir batında doğan kardeşler
pota (u.), nebîrah (f.)	Torun	Bireye göre oğlunun oğlu
parpotâ (h.)	Torun	B.g. oğlunun oğlunun oğlu
potî (u.)	Torun	Bireye göre oğlunun kızı
parpotî (h.)	Torun	B.g. oğlunun oğlunun kızı
nâtî (h.), navâsâ/ navâsah (f.)	Torun	Bireye göre kızının oğlu
nâten / nâtnî (h.), navâsî (f.)	Torun	Bireye göre kızının kızı
bhâncâ (h.), hemşîrzâdah (f.) bahnut (h.), huaherzâdah (f.),	Yeğen	B.g. kız kardeşinin oğlu
bhaticâ (h./u.),birâderzâdah (f.).	Yeğen	B.g. erkek kardeşinin oğlu
bhâncî (h.),huaherzâdî (f.)	Yeğen	B.g. kız kardeşinin kızı
bhatâcî (u.),birâderzâdî (u.)	Yeğen	B.g. erkek kardeşinin kızı

2- Baba Tarafından Akrabalıklar

Akrabalık terimlerinin tespitinde önemli bir faktör de soyun izlenmesi kurallarıdır. Akrabalık, temelde ana-baba biyolojisine dayalı soy kütüğü çıkarmak olduğu için, bu tespitler şu dört grup altında toplanabilmektedir. Bunlar; a) "baba soyunun izlenmesi"; burada çocuğun sadece babasının akraba grubu ile yakınlığı dikkate alınır, b) "ana soyunun izlenmesi"; çocuğun sadece anasının akraba grubuyla yakınlığı vardır, c) "soyun iki yanlı-sınırlı izlenmesi"; hem ana hem de baba tarafından bazı üyeler dışlanmaktadır, d) "çift soydanlık"ta ise, kişi, hem babasının baba soyu, hem de anasının ana soyu yakınlarıyla akraba olmaktadır (Erdentuğ, 1985:175). Müslüman Hint toplumunda da "çift soydanlık" vardır, yani birey hem baba soyu, hem de ana soyu yakınlarıyla akrabalık bağı taşımaktadır. Aşağıdaki iki tabloda, baba ve anne tarafından kan bağı ile oluşan akrabalıklar yer almaktadır. Anne ve baba tarafı akrabaların evlilik yoluyla oluşturduğu akrabalıklar "evlilik yoluyla kurulan akrabalıklar" başlığı altında incelenecektir.

dâda(u.)	Dede, büyükbaba	B.g. babasının babası
dâdî (u.)	Babaanne	B.g. babasının annesi
tâyâ(h.), tâ'u (h.)	Amca	B.g. babasının büyük erkek kardeşi
çaça / çâçâ (h.), kaka (f.)	Amca	B.g. babasının küçük erkek kardeşi
çaçâzâd bhâ'î (u.), çaçerâ (h.)	Amca oğlu	B.g. babasının erkek kardeşinin oğlu
çaçâzâd behen (u.), çaçerî (h.)	Amca kızı	B.g. babasının erkek kardeşinin kızı
phuphî / phupî (h.), phuvâ / bhuvâ (h.), phupu / phuphu (h.), bü (h.)	Hala	B.g. babasının kız kardeşi
phuperâ / phupherâ (h.)	Hala oğlu	Bireyin halasının oğlu
phuperî / phupherî (h.)	Hala kızı	Bireyin halasının kızı

3- Anne Tarafından Akrabalıklar

nânâ(h.)	Dede	B.g. annesinin babası
nânî (h.)	Anneanne	B.g. annesinin annesi
mausî (h.),hâlah (a.)	Teyze	B.g. annesinin kız kardeşi
hâlacâyâ (u), halazâd bha'î (u.), mausîrâ (u.)	Teyze oğlu	Bireyin teyzesinin oğlu
hâlacâ'f (u.), hâlazad bchcn (u.)	Teyze kızı	Bireyin teyzesinin kızı
mâmû / mâmüfi (u.), kâkü (h.). mâma/mâmân (h.)	Dayı	Bireyin annesinin erkek kardeşi
mamerâ (u.), mâmerân (f.)	Dayı oğlu	Bireyin dayısının oğlu
mameri (u.)	Dayı kızı	Bireyin dayısının kızı

4- Evlilik Yoluyla Kurulan Akrabalıklar

Müslüman Hint toplumunda çeşitli evlilik türlerinden sadece ikisine rastlanmaktadır. Bunlar; 'monogami' ya da 'tek eş evlilik' olarak isimlendirilen, bir erkek ve bir kadının evliliği; diğeri ise 'polijeni' ya da 'çok karılılık' olarak tanımlanan, bir erkeğin birden fazla kadınla evliliğidir. Diğer evlilik türleri olan 'poliandri' ya da 'çok kocalılık' ve 'grup evliliği' türleri Müslüman Hint toplumundaki kültürel ve dini gerekçelerle sosyal yapı içinde tasvip edilmez. Ancak değişik kültür ve dinlerin etkilerinden dolayı Hint Müslümanları arasında farklı evlilik gelenekleri de mevcuttur. Örneğin, bazı bölgelerde endogami (yalnız kabile veya zümre içinde evlenme) evlilikleri yapılırken, bazı bölgelerde exogami (dışarıdan evlenme) yaygındır (Ahmad, 1976:217-228).

Müslüman Hint toplumunda hane erkeklerinin 'tek eş' (monogami) evliliğiyle oluşan ve birden fazla 'çekirdek aile'nin bir arada yaşaması sonucu ortaya çıkan *geniş aile* yapısı yaygındır (Erdentuğ, 1985:203). Bundan başka bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi (polijeni) sonucu oluşan *bileşik aile* yapısı da yaygındır ki, bunda her kadın çocuklarıyla başka bir aile oluşturmaktadır. Zira 'polijeni ailesi'nde erkek, evli olduğu her kadın ve ondan olan çocuklarıyla ayrı birer çekirdek aile sayılmaktadır (Erdentuğ, 1985:190). Antropologlar değişik ölçütlere dayanarak çeşitli aile sınıflandırmaları yaparlar. Konuyu sınırlamak amacıyla aile sınıflandırmaları, sadece '*aile yapısı*' ve '*ailenin fonksiyonu*' ölçütleri kullanılarak belirlenebilir. Buna göre, *çekirdek aile* ve *bileşik aile tipleri* olarak iki aile tipi ortaya çıkar. Çekirdek ailede bir tek evlilik birimi ve

çocuklar bulunurken, bileşik aile tipi birden fazla çekirdek aileyi kapsamaktadır (Erdentuğ, 1985:171). Müslüman Hint toplumunda da birçok çekirdek ailenin bir arada yaşamasıyla oluşan geniş aile yapısı, yaygın olarak görülen aile türüdür. Dolayısıyla geniş ve bileşik aileler şeklini alan yaşam biçimlerinde bir çok akrabalık bağı oluşmaktadır.

Bileşik aileler, çoğunlukla, büyük bir 'hane' oluştururlar. Geniş aile örgütlenmesinin üyeleri veya 'hane halkı', ya büyük tek bir evde, ya da birbirine bitişik küçük evlerde, ya da ortak bir avluya bakan odalarda ortak bir hayat sürerler. Müslüman -ve diğer dinlere mensup- Hint toplumundaki bileşik aile yapısında dört veya beş kuşak, eşleri ve çocuklarıyla bir arada yaşarlar (Ahmad, 1976:179). Birden fazla ailenin bir arada yaşamasının elbette sosyal ve kültürel sebepleri vardır. Bunlar, ekonomik gücü artırma ve güvenli yaşam olarak özetlenebilir. Ayrıca toplumda daha güçlü bir sosyal statü sağlama amacı da güdülmektedir. Keza aile içi geniş akrabalık bağlarıyla bireylerin sosyalleşmesi, dini eğitimlerinin aile içinde sağlanması gibi faktörlerin de etkisi vardır.

Ancak farklı topluluklarda farklı kültür değerlerinin ve dinsel inançların baskın olması sebebiyle, aileyi oluşturan bireylerin sayısında ve aile örgütlenmelerinin fonksiyonlarında bazı farklılıklar gözlenebilmektedir. Müslüman Hint toplumlarında, asırlardır Hindularla birlikte yaşamış olmalarından dolayı hem geleneksel Hint kültürü, hem de İslam kültürünün bir nevi sentezi olarak nitelendirilebilecek ortak değerler oluşmuştur. Buna rağmen Hindu aile yapısıyla Müslüman Hintli aile yapısı arasında temel farklılıklar vardır. Örneğin, çok tanrılı Hint toplumundaki bileşik ya da geniş ailede "ailenin koruyucusu kabul edilen tanrı ya da tanrılara ortak inanç" (Erdentuğ, 1985:203) Müslüman aile yapısında yer almaz. Keza kocası ölen Hindu kadının, kocasına bağlılığına kanıt sayılan kendini yakma (sati) geleneği Hint Müslümanlarında görülmez. Öte yandan sosyal yaşama ilişkin birçok gelenek ve görenek her iki toplumda da aynıdır. Hussain Khan, Müslümanlarla Hindu gelenek ve göreneklerinde, özellikle evlenme, akrabalık ve aile yapısında çok fazla benzerlik olduğunu belirtir (Khan, 1994:128). Conklin de, Hindistan'daki Müslüman aile yapısının, Hindu aile yapısıyla benzer olduğuna dikkat çeker (Ahmad, 1976:128). Ancak bu iki topluluktaki kültürel değerlerin benzeşmesi, söz konusu bölgede nüfusu yoğun olan topluluk lehine değişiklik gösterebilmektedir.

Bu iki kültürün, hem kendi içinde hem de çevre dil ve kültürlerle büyük bir etkileşim içinde olduğu gerçeği, akrabalık adlarında açıkça görülür. Birbirine çok benzeyen aile yapılarına sahip Hindu ve Müslüman toplumlarında akrabalık adlarının birçok dilden geldiği görülmektedir. Aile erkeklerinin evlilikleriyle oluşan geniş aile yapısında, iç içe ya da birbirine

yakın yerleşimler halinde yaşayan büyük hanenin tüm bireyleri arasındaki akrabalık adları da çok çeşitli ve her bireyin hane içindeki statüsünü belirleyici niteliktedir.

miyân (u.), gharvâlâ (u.), kenthâ (u.), bhartâr (h.), ber (h.), balem / bâlmâ (h.), pî (h.), şöher (f.), hâvend (f.), hasm (a.), savâmî (s.), patî (s)	Koca, eş, bey	Kadın bireyin evlendiği kişi
blvî (u.), bibî (u.), gharvâlî (u.), corî/ corü (u.), patnî (h.), zoucah (a.), ehliyah (a.), begüm (t.), hâtûn (t.), hanem/ hânüm (t.)	Kan, eş, hanım	Erkek bireyin evlendiği kişi
dulhâ / dülhâ (u.), benâ (u.), benrâ / benrâ (h.), dâmâd (f.)	Damat, güveyi	Evlenen erkek birey
dulhen / dülhen (u.), bahu (h.), benî (h.), benrî /benrî (h.)	Gelin	Evlenen kadın birey
ghardamâd (u.), gharcinvâî (u.)	İçgüveyi	Kız evinde yaşayan erkek
samdhen (u.)	Dünür	Gelinle damadın anneleri arasında oluşan akrabalık
samdhî (u.)	Dünür	Gelinle damadın babaları arasında oluşan akrabalık
susar / susrâ (u.), husar (f.)	Kayınpeder	Bireye göre eşinin babası
tâyesrâ (h.)	(Amca)	B.g. kayınpederinin büyük erkek kardeşi
tâyes (h.)		B.g. kayınpederinin büyük erkek kardeşinin karısı
phupyâ sâs (h.), phuphes/phupes (h)		B.g. kayınpederinin kız kardeşi
phupyâ susar/ phupyâ susrâ (h.), phuphesrâ / phupesrâ (h.)		B.g. kayınpederinin kız kardeşinin kocası
susrl (u.), sâs (h.), hüşdâmen (f.)	Kayınvalide	Bireye göre eşinin annesi
dâdas (h.)		B.g. eşinin babaannesi
dâdâserâ (h.)		B.g. kayınpederinin babası
tâ'î (h.)	Yenge	B.g. büyük amcasının karısı
çaçî (h.), kâkî (h.)	Yenge	B.g. küçük amcasının karısı
çaçyâ susrâ (h.)		B.g. eşinin amcası
çaçyâ sâs (h.)		B.g. eşinin amcasının karısı
phuphâ/ phupâ (h.), phupphâ (h.)		B.g. halasının kocası

hâlû (u.),mausâ(h.)	Teyze kocası	Bireyin teyzesinin kocası
mumânî (u.)	Yenge	Bireyin dayısının karısı
mamyâ susar (u.) mamyâ husar (u.)		Bireye göre eşinin dayısı
mamyâ sâs (u.)	Yenge	B.g. eşinin dayısının karısı
sâlâ (f.), birâder-i nisbetî (f.)	Kayınbirader	B.g. karısının erkek kardeşi
safî (h.)	Baldız	B.g. karısının kız kardeşi
nanhyâsâs (u.)		Kocanın annesinin annesi
nanhyâ susar (u.)		Kocanın annesinin babası
clth(h.)	Kayınbirader	Kocanın büyük erkek kardeşi
dever (h.)	Kayınbirader	Kocanın küçük erkek kardeşi
clthânî (h.)	Elti	Kocanın büyük kardeşinin karısı
deveranî (h.)	Elti	Kocanın küçük kardeşinin karısı
cîthî (h.)	Görümce	Kocanın büyük kız kardeşi
nand (h.)	Görümce	Kocanın küçük kız kardeşi
cîthût (h.)		Kocanın büyük erkek kardeşinin oğlu
nansüsî (h.), nandü'î (h.)		Görümce kocası
sârhü (h.), hamzulf (f.)	Bacanak	B.g. baldızının kocası
bhâbî (h.), bhâvac (h.)	Yenge	B.g. kardeşinin karısı
dülhâbhâ'î (u.), bahno'î (h.), cicâ (h.), birâder-i nisbetî (f.)	Enişte	B.g. kız kardeşinin kocası
bhânc bahu (h.)		B.g. kız kardeşinin oğlunun karısı
bhânc dâmâd (h.)		B.g. kız kardeşinin kızının kocası
bhatîç bahu (h.)		B.g. erkek kardeşinin oğlunun karısı
bhatîç dâmâd (h.)		B.g. erkek kardeşinin kızının kocası
püt bahu (u.)		B.g. torununun (oğlunun oğlu olan) karısı
savat (h.), sauten (h.), saukan (h.)	Kuma	Çokeşli erkeğin eşlerinin birbirine göre durumu

5- Dede Veya Babaanne/Anneanne Yoluyla Oluşan Akrabalıklar.

parnânâ (h.)	Büyük dede	B.g. annesinin babasının babası
parnânî (h.)	Büyük nine	B.g. annesinin dedesinin karısı (Parnanâ'nın karısı)
patdâda (h.)	Büyük dede	B.g. babasının (baba tarafından) dedesi
pardâdî (h.)	Büyük nine	B.g. babasının (baba tarafından) dedesinin karısı

Daha önce belirttiğimiz gibi, bir ulusun dilini inceleyerek o ulusun yaşam tarzı ve başka kültürlerle ilişkileri tespit edilebilmektedir. Dolayısıyla, sadece akrabalık terimlerine bakıldığında Urduca konuşan ulusun toplumsal yaşam karakterinde erkeğin baskın olduğu bir yapı görülmektedir. Zira baba ve koca tarafı akrabalık bağlarını tanımlayan terimlerin zenginliği dikkat çekmektedir. Urdu dilinde, akrabalar arası sınıflandırmada baba tarafı akrabalarından büyük amca ve küçük amcayı, aynı şekilde onların eşlerini ve çocuklarını tanımlayan ayrı ayrı terimler bulunurken, anne tarafı akrabalıkları tanımlayan 'dayı', 'teyze' gibi kavramları karşılayan terimlerde büyük küçük ayrımı yoktur. Bundan baba soyunun daha baskın olduğu sonucu çıkarılabilir. Keza evlilik yoluyla kurulan akrabalıklarda 'koca' evinin hane halkıyla haneye gelin gelen kadının pek çok akrabalığı kurulurken, koca için kadın tarafı akrabalık terimleri oldukça azdır. Geline göre kocasının kardeşleri (kayınbirader ve görümce) büyük kayınbirader, küçük kayınbirader; büyük görümce, küçük görümce ve onların eşleri ve çocuklarıyla oluşan akrabalıklar ayrı ayrı adlandırılırken, kocaya göre gelinin kardeşleri (baldız ve kayınbirader) için bu ayrıntılara rastlanmaz. Bundan da koca tarafı aile bireyleriyle kurulan akrabalıkların daha baskın olduğu sonucuna varılabilir. Zira Müslüman Hint topluluklarında görülen geniş aile tipolojisinde 'baba yanı yerleşme' esastır. Böylece kadın, gelini olduğu hanenin bir ferdi olur ve zamanla baba evi kimliğinden arınır.

Daha 20. Yüzyılın sonlarına kadar neredeyse tüm topluluklarda olduğu gibi Hint toplumunda da kadın, erkeğe göre daha aşağı bir konumdadır. Manu kanunlarından bir cümle kadının bu toplumdaki statüsünü şöyle özetler: "Çocukluğunda babasının, gençliğinde kocasının, kocası öldüğünde oğullarının emrinde olan kadın hiçbir zaman bağımsızlığını yaşamamalıdır" (Johnson, 1998:56). Bu durum Müslüman Hint topluluklarında da neredeyse aynıdır. Zira Müslüman Hint topluluklarındaki akrabalık ve evlilik sistemi, bölgenin kültür yapısının derin izlerini taşımaktadır (Khan, 1994:36), Keza kadının mevcut kültür yapısı içindeki yeri de bölge kültürünün etkilerinden arınmış değildir. Gerçi İslam kadına üstün bir yer verir, ancak ideal durumla toplumsal gerçeklik her zaman aynı olmayabilir. Urdu dilinde, koca anlamında kullanımı en yaygın olan *hâvend* sözcüğü, "malik, sahip; yaratıcı, Tanrı" anlamlarına gelen *huddvend* sözcüğünün kısaltmış halidir.

Urdu dilinde bu denli değişik ve her bireyin aile içindeki statüsünü belirten akrabalık teriminin var olmasının önemli sebeplerinden biri, Urduca konuşan Müslüman topluluklardaki ailelerin, geniş aileler şeklinde bir arada yaşıyor olmalarıdır. Müslüman Hint toplumundaki bileşik ya da geniş aile tiplerinde ortak bir ikametgah, ortak mülk, ortak bütçe, ortak mutfak vardır. Hanenin en yaşlı bireyi haneyi yönetme erkini elinde bulundurur. Hanedeki bekar kız ve erkeklerin evlenmesine, hane için yapılması gereken harcama ve yatırımlara hanenin başı olan en yaşlı kişi karar verir. En yaşlı kişi yaşadığı, fiziksel ve beyinsel fonksiyonları sağlıklı olduğu sürece bu görevini sürdürür. Aksi durumda en büyük erkek bu görevi devam ettirir (Khan, 1994:55). Bileşik ya da geniş aileler şeklinde yaşayan toplumlarda, akrabalık bağlarının çok sıkı olduğu ve hane içi hiyerarşinin de bundan güç aldığı görülmektedir. Urduca konuşan Müslüman Hint toplumlarında çok çeşitli ve ayrıntılı akrabalık terimlerinin bulunmasının bir başka sebebi de bu dili konuşan ulusun dil, din ve sosyal yaşam olarak değişik kültürlerden etkilenmiş olmasıdır.

KAYNAKLAR

- 1- 'Abdulhak, Maulvi. (1986). *Urdu ki İbtidai Neşv-u-numâ nün Sufiya-ye Kerâm kâ Kânı*, Pakistan: Ancuman-e Terakki-e Urdu.
- 2- Ahmad, İmtiaz. (1976). *Family, Kinship and Maniage among Muslims in India*, New Delhi.
- 3- Ahtar, Selim. (1991). *Urdu Adab ki Muhtasirterin Târih*, Lahor: Sang-e Meel Publications.
- 4- Aksan, Doğan. (1998). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, 1.Cilt, Ankara: TDK Yay.
- 5- Aksan, Doğan. (1998). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, 3.Cilt, Ankara: TDK Yay.
- 6- Bilkan, Ali Fuat. (1998). *Hindistan'da Gelişen Türk Edebiyatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- 7- Caveed, Kazi. (1983). *Hindi Müslim Tehzib*, Lahor: Deen Guard Books Limeted.
- 8- Erdem, Melek. (2000). *Türkmen Türkçesinde Akrabalık Terimleri Üzerine*, Kök Araştırmalar Dergisi, cilt II, sayı 1, Ankara.
- 9- Erdentuğ, Aygen. (1985). *Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri*, Antropoloji Dergisi, Sayı, 12.

- 10- Hatak, Purdil. (1987). *Urdu aur Turki ke Müsterek Alfaz*, İslamabad: Muktedera Kavmi Zeban.
- 11- Johnson, Gordon. (1998). *Hint Dünyası*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- 12- Khan, Hussain C. G. (1994). *Marriage and Kinship among Muslims in South India*, New Delhi: Rawat Publication.
- 13- Saksena, Ram Babu. *Türih-e Adab-e Urdu*, Karaçi: Gazanfer Akdemi Pakistan.
- 14- Sehr, Abul Feyz. (2001). *Urdu kâ 'Almi Vuru'*, Ahbar-e Urdu, İslamabad.
- 15- Sibte Hasan. (1984). *Pakistan nün Tahzib kâ İrtikü*, Karaçi: Dânyâl.
- 16- Türkmen, Erkan. (1985). *Urducada Türkçe Kelimeler*, Türk Dili Dergisi, sayı 399.
- 17- Yong-Song Li. (1999). *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*, İstanbul: Sigmurg Yay..